

והרי אימורין קאי עליהו באיסור עולין. ואותם האימורים שהם חלב קאי עליהו גם באיסור כרת ואפילו הכי קאתי איסור טומאה שבא לאחר מכן כשנטמא האדם וחייל עליה. הרי שבקדשים חל איסור על איסור⁽⁴⁹⁾.

תדע שכן הוא, דכולי עלמא מודו דאיסור חל על איסור בקדשים, דהא רבי סבירא ליה איסור חל על איסור, והני מילי דוקא באיסור חמור על איסור קל, אבל איסור קל על איסור חמור, לא חל, ובקדשים שמעינן ליה דאמר איסור קל על איסור חמור נמי חייל, דהא איסור מעילה איסור קל הוא שהרי עונשו רק במיתה בידי שמים [ומיתה נחשבת לעונש קל ביחס לכרת שהרי בשגגת מיתה אין חטאת כבשגגת כרת], וקדשים איסור חמור הוא [ברש"ש וערוך לנר הגיהו "וחלב איסור חמור"] שהרי עונשו בכרת ואעפ"כ אתי איסור מיתה דמעילה וחייל על איסור כרת דחלב.

וכי תימא סבירא ליה לרבי שמעון דנותר איסור חמור הוא שחייבין עליו כרת וחייל על איסור קל דעולין שאינו אלא בלאו?⁽⁴⁸⁾

והא נבלה דאיסור קל הוא שאינה אלא לאו, ויום הכפורים דאיסור חמור הוא שיש בו כרת, ולא קאתי לרבי שמעון איסור יום הכפורים דחמור וחייל על נבלה דקל הוא?!

ומתריצין: אלא, בקדשים גלי רחמנא דאתי איסור חל על איסור! הלכך חל איסור נותר על איסור חלב.

כג-ב דתניא: נאמר בפרשת אכילת קודש בטומאת הגוף "ונפש כי תגע בכל טמא... ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ודרשין מ"אשר לה" — לרבות את האימורים שמקייבים אותם לה', שאף עליהם חייבים כרת האוכלם בטומאת הגוף.

שאיסור חמור חל על הקל, וצ"ע. 49. רש"י לקמן כתב, שאין עיקר הוכחת הגמרא מכאן, שהרי יש לדחות בפשיטות ולומר, שתנא זה סובר, שגם בחולין איסור חל על איסור על ידי כולל, וממילא איסור טומאת הגוף חל על חלב, הואיל והוא איסור כולל, שבתחילה היה אסור רק בחלב, ולאחר שנטמא גופו, נאסר בשאר חתיכות של קדש, ועל ידי זה חל גם כן איסור על החלב [וכמו שלמדנו לעיל [יד], אבל רבי שמעון שאינו מודה באיסור כולל, לא יהיה חל איסור טומאת הגוף על החלב, אף על פי שהוא בקדשים [ומ"אשר לה" ידרוש רבי שמעון דרשה אחרת, עיין בתוס' כאן], אלא עיקר ההוכחה היא, מהברייתא דלקמן.

לשלא כדרכה, שהעיר הוא ביטול העינוי, ועל כן שייך לומר, שיהיה חל על הנבילה איסור אכילה שלא כדרכה [שהאכילה באופן זה היתה מותרת עד יום הכפורים], ועל ידי כך יהיה חל ממילא גם איסור אכילה בכדרכה, שהרי הוא נחשב לאיסור מוסף. ועיין עוד קובץ הערות [עג ג"ה].

48. העיר בהגהות הרד"ל, לפי מה שנתבאר בהערה הקודמת בשם התוס', שמלכתחילה, כל הוכחת הגמרא מנבילה ביום הכפורים היה לענין זה, שאיסור כולל [והוא הדין מוסף] אינו חל אפילו כשהוא איסור חמור על הקל, ואם כן איך סברנו אחר כך להקשות, שרבי שמעון יודה,

דתניא: רבי אומר: הא דכתיב "כל חלב לה" בא הכתוב לרבות אימורי קדשים קלים לדין מעילה! דבמעילה כתיב "וחטאה בשגגה מקדשי ה'" וריבה הכתוב שאף אימורים של קדשים קלים נקראים "קדשי ה'" ויש בהם מעילה.

והא מעילה איסור מיתה בלבד הוא, ובכל זאת קא חייל על איסור חלב שיש באימורים דאיסור כרת הוא. שמע מינה: בקדשים גלי קרא דאיסור חל על איסור! (50)

ומקשינן: והא תניא: רבי שמעון אומר: אין פיגול בעולין ואין נותר בעולין! שהאוכל את האימורים מקרבן שנתפגל או נותר אינו חייב כרת משום פיגול ומשום נותר לפי שאין איסור פיגול ונותר חלין על איסור עולין שהיה לפני כן.

הרי שרבי שמעון סבר אין איסור חל על איסור אפילו בקדשים ואפילו באיסור חמור על איסור קל. והדרא קושיא לדוכתיה, דאמאי אמר במתניתין דאיסור נותר חל על

איסור חלב?

ומתריצין: אלא תנאי היא ואליבא דרבי שמעון. דאיכא דאמרי: דרבי שמעון סבר: בקדשים איסור חל על איסור, ותנא דמתניתין סובר כמותם. ואיכא דאמרי: דרבי שמעון סובר: בקדשים נמי אין איסור חל על איסור, וברייתא דאין פיגול בעולין סוברת כמותם.

ומקשינן: ולמאן דאמר דאליבא דרבי שמעון בקדשים נמי אין איסור חל על איסור. האי קרא ד"כל חלב לה" דמרבין מיניה אימורי קדשים קלים למעילה מאי עביד ליה, האיך יחול איסור מעילה על איסור חלב?!

ומתריצין: מוקים ליה בולדי קדשים, שנולדו מבהמות קדשים. וקסבר רבי שמעון: ולדי קדשים — רק בהוייתן יהו קדושים. שרק בלידתן חל עליהם קדושה ולא בעודם במעי אמן. דאם כן תרוייהו, איסור חלב ואיסור מעילה, בהרדי אתי בשעת לידה חלין שניהם ולא הוי איסור חל על איסור, הלכך יש באימורים של אותם ולדות קדשים איסור מעילה (51).

הדרן עלך דם שחיטה

50. האחרונים נתקשו בראיה זו, שהרי לעיל [יד] למדנו, שמעילה נחשב לאיסור מוסיף על חלב, שהחלב מותר הוא בהנאה, והמעילה הוסיפה בו לאסרו בהנאה, ואם כן איך הוכחנו, שבקדשים איסור קל חל על איסור חמור. ועיין לעיל שם [הערה 47] מה שהבאנו ליישב בזה בע"ה.

עוד הקשו האחרונים, שישנם כמה אופנים שיהיה מתחייב בהם משום מעילה, אפילו אם ננקוט שאין איסור חל איסור כלל.

[א] כשנהנה מן החלב ולא אכלו כלל.

[ב] כשאכל חלב פחות מכזית והיה בו שוה פרוטה, שבזה לא עבר משום חלב. אבל מעילה

יש בו.

[ג] כשלעס החלב קודם האכילה, שבשעת הלעיסה עדיין לא עבר באיסור חלב, שאינו אלא בהנאת גרונו או מעיו. אבל איסור מעילה יש בו, [ועיין בחידושי הגר"ק איגור על המשניות בשם אחיו הג"ר בונם].

[ד] כשנטל החלב לצורך עצמו, שבזה כבר נתחייב במעילה משום שינוי רשות, אף על פי שעדיין לא נהנה כלל. ותירצו האחרונים, שהיה משמע לחכמי התלמוד, שהחלב נתרבה לכל עניני ואופני מעילה.

51. כתבו התוס', שאמנם חיוב מעילה בשלמים

אינו חל עד שעת זריקת הדם, כדין כל קדשים קלים, וכמבואר במעילה [ב, ה], מכל מקום יש איסור מעילה מן התורה מיד בשעת ההקדש, שהוא בעת יציאת הולד לאויר העולם. והשיטמ"ק [מנחות ד א יח] כתב, שהאיסור בזה הוא משום לא יחל דברו.

וכתב החזו"א, שכמו כן אפשר ליישב לענין איסור טומאת הגוף בחלב, שלמדנו לעיל בגמרא, שאיסורו נדרש מ"כל חלב לה'", שלפי תנא זה [הסובר, שבקדשים גם כן אין איסור חל על איסור], נלמד מדרשה זו, לענין קטן שהגדיל לאחר שנטמא גופו, שאיסור חלב ואיסור טומאת הגוף באו עליו בבת אחת, עיין יבמות [לד].

ובעיקר מה שנתבאר בגמרא, שאיסור חלב חל בשעת יציאתו לאויר העולם, יעויין בחידושי הרשב"א חולין [פט], שאמנם איסור חלב באמת קיים כבר בעודו במעי אמו, מכל מקום לענין אין איסור חל על איסור, נחשב כאילו עדיין לא חל עד שעת יציאתו. ונתן טעם לדבר, שהרי אילו יהיה במעי אמו בשעת שחיטתה, יהיה נותר חלבו בשחיטתה, כמבואר בחולין [עד], ואם כן נמצא, שאיסור חלב שחל עליו, תלוי הוא ועומד עד עת השחיטה, ולכן יכול לבוא איסור אחר ולחול עמו בשעת יציאתו לאויר העולם. ועיין בתוס' כאן.

פרק המביא אשם

מתניתין:

המביא אשם תלוי, ונודע לו שלא חטא.

אם נודע לו עד שלא נשחט — הרי הוא חולין גמורים, ויצא, וירעה בעדר עם צאנו, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה. וטעמייהו מפורש בגמרא⁽¹⁾.

רבי אליעזר אומר: יקרב, לפי שאם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר. על אף שעתה לא ידוע למביא הקרבן על ספק חטא אחר שבידו.

ואם משנשחט נודע לו שלא חטא — ישפך הדם לאמה, ומשם יוצא לחוץ העזרה.

ומשום שנמצא שאין זה קרבן, אלא חולין בעזרה⁽²⁾. והבשר — יצא לבית השריפה.

ואם לפני שנודע לו שלא חטא כבר נזרק הדם, ורק לאחר זריקת הדם נודע לו שלא חטא, נמצא שהועילה הזריקה לכפרתו של המביא. לפי שאשם תלוי בא לכפר על הספק עד שיודע לו אם הוא חייב חטאת או פטור, וכל עוד הוא אינו יודע שחטא הרי הוא זקוק לאותה כפרה, והקרבן שהביא לפני שנודע לו שלא חטא הוא קרבן כשר. הילכך, אם נודע לו אחרי הכפרה [שנעשית בזריקת הדם] שלא חטא אין הקרבן נחשב חולין בעזרה אלא קרבן שהועילה כפרתו ובשרו ראוי לאכילה. ולכן, כיון שהבשר קיים — יאכל הבשר כדין כל בשר של קרבן אשם תלוי!

וגזרו שלא להקריבו בעצמו, שגזרו בזה משום קודם ניתוק, שאם יתירו להקריבו בעצמו לנדבה, יבואו גם כן להקריבו לעולה, קודם הניתוק.

2. כתבו התוס', שלדעת חכמים דין זה פשוט הוא. שהרי לדבריהם, בהמה זו קדושה היא על כל פנים, ולזרוק דמה עתה בתורת אשם אי אפשר, שהרי כבר אינו טעון כפרה על ספק עוונתו, ובתורת נדבה, כדין מותר אשם, גם כן אי אפשר לזרוק, שהרי היא עצמה אינה ראויה ליקרב לנדבה, שרק דמיה נופלים לנדבה, ומאחר שאי אפשר לעשות בה את שאר העבודות, שעדיין לא נעשו בה, דינה כקדשים פסולים, ולכן יצא לבית השריפה.

והתוס' נתנו טעם נוסף, מדוע אי אפשר

1. בגמרא מבואר, שלפי דעת חכמים, אדם מקדיש את אשמו לגמרי, ואין בכונתו לעשות תנאי בהקדשו [שאילו יהיה נודע לו שלא חטא, אינו רוצה שיהיה קדוש כלל], ומפני כך, כשנודע לו שלא חטא, הרי הוא קדוש כבתחילה, אלא שמכל מקום אי אפשר להקריבו מעתה בתורת אשם, שהרי כבר נודע הדבר, ודינו ככל מותר אשם, שלמדנו בתמורה [יח], שהלכה למשה מסיני הוא, שדמיו נופלים לנדבת קיץ המזבח.

ובפסחים [עג ב] למדנו, שמעיקר דין תורה, אפשר להקריבו בעצמו לנדבה, אולם דוקא לאחר שעקרו אותו מאשם לנדבה, כלומר, שיעמדו ויאמרו, שמן היום הזה והלאה, יהיה יוצא משם אשם שהיה עליו עד עתה, ויהיה נעשה עולת נדבה, אלא שחז"ל החמירו בזה,

להביא אשם ודאי — אינו כן! [כדין אשם תלוי אליבא דרבנן שירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו נדבה].

אלא: אם עד שלא נשחט האשם הודאי נודע לו שלא חטא — יצא וירעה בעדר. שבאשם ודאי מכיון שהתברר שלא חטא הוי הקדשו הקדש טעות. וגם רבנן, דסברי דבאשם תלוי

רבי יוסי אומר: אפילו נודע לו אחר שחיטה שלא חטא, ועדיין הדם בכוס, ועדיין לא התכפר המביא, דינו כמי שכיפר, דכל העומד להזרק כזרוק דמי, והוי כאילו נודע לו לאחר הזריקה. הילכך — יזרק הדם והבשר יאכל.

אבל דינו של מי שחטא בענין שמחייבו

זריקה של אשם נדבה.

והאור שמח [פסוה"מ טו ו] נתן בזה טעם אחר, שהדין הוא, שחטאת שהפרישה לשם חלב, ושחטה לשם דם, פסולה, הואיל ונשחטה שלא לשמה, והוא הדין אם הפריש אשם תלוי לשם ספק חלב, ושחטה לשם ספק דם, שהיא פסולה, לדעת רבי אליעזר הסובר [זבחים ב] שדין אשם שוה בזה לחטאת, ומעתה, מאחר שהפריש האשם לשם ספק חטא זה, אי אפשר אחר כך לזרוק הדם לשם ספק חטא אחר [שאינו יודע ממנו], שאם כן יהיה פסול משום שלא לשמה. ולמדנו בתמורה [לד], שלדעת רבי יהודה, אשם תלוי אינו נשרף, אלא נקבר, ורש"י שם מפרש, שהנידון הוא לענין נודע אחר שחיטה שלא חטא. וכן פירש הר"ש בתורת כהנים [צו פרשה ט ה].

ולכאורה טעמו של רבי יהודה, משום שהוא סובר בעיקר הדין כרבי מאיר, שמלכתחילה לא הקדישו אלא אם כן יהיה לו צורך להתכפר בו [זבריקה], ולכן כשנודע לו קודם זריקה, הוברר הדבר שלא היה קדוש כלל, ודינו ליקבר, כדין חולין שנשחטו בעזרה. אולם כבר העיר הרש"ש שם, שבפסחים [כח] מבואר, שהנידון במשנה בתמורה הוא, לענין כל הפסולים שאירעו באשם תלוי, כנותר וטמא וכו', שאינם נשרפים אלא נקברים, וכמו שהביאו התוס' שם מהתורת כהנים, שדרשו כן מפסוק. ועיין חזו"א [אור"ח קכד].

לזרוק הדם בתורת נדבה, שמאחר והשחיטה נעשית בה לשם אשם, שהרי אז עדיין לא נודע שלא חטא, לא יתכן לעשות אחר כך הזריקה בקרבן זה, לשם קרבן אחר, שאין מצטרפין שחיטה של אשם עם זריקה של נדבה.

והערוך לנר העיר, שלפי המבואר בפסחים הנ"ל, לכאורה אין צורך לטעמים אלו שכתבו התוס'. שהרי נתבאר, שקודם הניתוק מאשם נדבה, אין נעקר עדיין שם אשם ממנו, והרי הדבר פשוט, שאי אפשר לעשות עקירה על שם הקרבן לאחר שחיטתה, ומשום כך אין לה עוד תקנה.

ולקמן בגמרא נלמד בע"ה, שדין זה של משנתנו, נכון הוא גם לדעת רבי מאיר.

והשיטמ"ק [ח] נסתפק, האם דין זה נאמר גם לדעת רבי אליעזר, הסובר, שאפשר להביא אשם תלוי, גם על חשש רחוק של חטא שאינו ידוע לו.

ולקמן [כה, הערה 30] יתבאר בע"ה מדברי האחרונים, שרבי אליעזר מודה, שחיוב אשם תלוי אינו אלא כשאכל חתיכה ספק חלב ספק שומן, וכמו לדעת חכמים, אלא שלדעתו, אפשר להתנדב ולהביא אשם תלוי, גם כשיש לו חשש קל של איסור [ואפילו איסור לאו שאין בו כרת]. ולכאורה לפי זה, הדבר פשוט, שכאשר נודע לו לאחר שחיטה שלא חטא, שאינו יכול לזרוק הדם, שהרי שני שמות של קרבן הם, חובה ונדבה, ואיך נצרף שחיטה של אשם חובה עם

ירעה עד שיסתאב, מודו הכא דיצא בעדר. כי רק באשם תלוי, שלכו נוקפו מחמת ספק סברי רבנן שגמר ומקדיש מספק שאפילו לא חטא הרי זה קרבן⁽³⁾.

ואם משנשחט האשם הודאי נודע לו שלא חטא — הרי זה יקבר.

ואם נזרק הדם — הבשר יצא לבית השריפה. [ובגמרא יתבאר שהתנא ששנה "נודע לאחר שנשחט — יקבר" והתנא ששנה "נודע לאחר זריקה — ישרף" הם שני תנאים!].

וכן דינו של שור הנסקל אינו כן [כאשם תלוי אליבא דרבנן שצריך לרעות עד שיסתאב ויהיו דמיו לנדבה].

אלא: אם התברר עד שלא נסקל שהוא אינו חייב סקילה — יצא וירעה בעדר.

ואפילו אם הוברר הדבר רק משנסקל — הרי הוא מותר בהנאה.

וכן דינה של עגלה ערופה אינו כן [כדין אשם תלוי לרבנן, שצריך לרעות עד שיסתאב ויהיו דמיו נדבה].

אלא: אם עד שלא נערפה נודע מי הוא

ההורג — תצא ותרעה בעדר.

אך אם התגלה מי הוא ההורג רק משנערפה העגלה — תקבר במקומה! והיינו, שהיא אסורה בהנאה כדין כל עגלה ערופה.

וטעמו של דבר: שעגלה ערופה על ספק היא באה מתחלה, לכפר בינתיים, כל זמן שלא נמצא ההורג, ועריפתה של עגלה ערופה הזאת אכן כיפרה ספקה, והלכה לה. ובפרט זה יש לה דמיון לאשם תלוי.

גמרא:

והוינן בה: במאי פליגי רבי מאיר ורבנן באשם תלוי כשנודע לו שלא חטא?

רבי מאיר סבר: כיון דנודע לפני שחיטה דלא צריך ליה — לא מקדיש ליה, שנמצא שהיה הקדשו בטעות, ואינו הקדש.

ורבנן סברי: מתוך שלכו נוקפו — גומר ומקדיש.

תנא: בין שנודע לו שחטא ובין נודע לו שלא חטא — פליגי רבי מאיר ורבנן⁽⁴⁾:

כנודע לו שחטא — להודיעך כחו דרבי מאיר. דאע"ג דהשתא ידע דחטא, כיון

ואם כן, מאחר שהוברר הדבר, שלא חטא כלל, אין חלה קדושת אשם על קרבן זה כלל, שהרי נמצא שאינו מחוייב בקרבן, ולשם מה הוצרכנו לטעם זה של הקדש בטעות, וכתב שהקשה כן להגרי"ז, ואמר לו שגם הוא עמד בקושיא זו, ועיי"ש.

4. האחרונים דנו, לדעת רבי עקיבא המחייב בספק מעילות אשם תלוי, היאך הדין בזה

3. רש"י מפרש, שמאחר והפרישו על הודאי, ולא היה בדעתו כלל שיתכן שלא חטא, לכן אנו אומרים, שהוא הקדש בטעות, שלא היה בדעתו להקדישו, אלא אם כן חטא, ובזה אינו דומה לאשם תלוי, שהיה יודע בשעת ההקדש, שיתכן שלא חטא.

והקשה האבי עזרי [פסוה"מ ד יט], הרי כלל הוא בידינו, שאין חטאת ואשם באים בנדבה, אלא אם כן הוא מחוייב בהם [עיי' חולין מא ב],